

Эн Сэкстан

... Жанчына ёсьць сама сабе маці.

Гэта галоўнае...

Адпавядаючы анёлам

Пятага сакавіка 1982 г. у Ліме была надрукавана паэтычная нізка Я.Янішчыц прысьвечаная паездцы ў ЗША «Спакойныя вершы», сярод якіх — верш «Эн Сэкстан». «Няма паэзіі ў грахах. / Грэх – хіба за падтэкстам... / Даруй, што варушу твой прах, / Далёкая Эн Сэкстан», – пісала Я.Янішчыц. Вершу папярэднічала невялікая прадмова: «Эн Сэкстан, якая адносілася да ліку найбольш таленавітых амерыканскіх паэтаў, у 1974 годзе скончыла жыцьцё самагубствам. Паэзія яе дэманструе высокую тэхніку верша. Эн Сэкстан цікавілі грамадскія праблемы і згубны ўплыў грошай на жыцьцё амерыканцаў... ».

Э.Сэкстан нарадзілася 9 лістапада 1928 г. у забяспечанай амерыканскай сям’і. Здавалася, яе лёс быў прадвызначаны: Эн выходзіць замуж, але ў 1955 г. пасля нараджэньня другой дачкі ў выніку моцнай пасьяродавай дэпрэсіі спрабуе скончыць жыцьцё самагубствам. Яе выратавалі, але дзяцей перадалі пад апеку бацькоў мужа, а сама Эн час ад часу вымушаная была знаходзіцца пад наглядам псіхіятраў. Менавіта адзін з дактароў параіў ёй пісаць. Так пачаўся пакутлівы шлях паэтэсы, адной з яркаў прадстаўніц так

Пераклад
з ангельскай
Алены
Сямёнавай.

званага спавядальнага стылю («*confessional*»), аўтаркі кніг «У дом вар'ятаў і чактовы шлях назад» (1960), «Усе, каго я люблю» (1962), «Жыві ці памры» (1966, Пулітцэраўская прэмія), «Вершы пра каханьне» (1969), «Ператварэньні» (1971), «Кніга вар'яцтва» (1972), «Жахлівы рух насустрач Богу» (1975, пасьмяротна). Літаратуразнаўцы апошнім часам сыходзяцца ў меркаваньні, што менавіта Сільвія Плат знаходзілася пад уплывам Эн Сэкстан, а не наадварот; больш за тое, Роберт Лоўэл, калі пісаў свае «Старонкі жыцьця» (1959) ужо быў знаёмы з тэкстам першай кнігі Эн, апублікаванай на год пазьней. Асоба і творчасць амерыканскай паэтэсы выклікалі і працягваюць выклікаць цікавасьць у розных краінах, у тым ліку і ў Беларусі. Пераклады некаторых яе вершаў, выкананыя Т.Бондар, друкаваліся ў 1983 г. у альманаху «Далягляды».

У амерыканскай паэзіі 60—70-х гг. ХХ ст. даследчыкі вызначаюць тры ўмоўныя накірункі: традыцыяналісты, ідыясінкразісты і эксьперыментатары. Э.Сэкстан адносіць да паэтаў-ідыясінкразістаў, тых, хто выкарыстоўваў як традыцыйную, так і наватарскую метадыкі стварэньня верша. Менавіта ў гэтыя гады ў ЗША пачынаецца актыўны рух фемінізму, і верш «Хатняя гаспадыня» становіцца яго культурным творам. Яшчэ адзін знакаміты верш — «З яе роду», своеасаблівы паэтычны маніфэст, якім Эн звычайна пачынала свае выступленьні. Гэты род, лічыць амерыканскі крытык Дэсэйн Маккейб, — «жанчыны, якія пішуць». І працягвае: «...хоць я не сьцьвярджаю, што Эн Сэкстан — фемінісцкая паэтэса, я думаю, яе паэзія дапамагла па-новаму ўбачыць жанчын».

Аксана Данільчык

Адпавядаючы анёлам

Я стамілася быць жанчынай,
стамілася ад лыжак і гаршкоў,
стамілася ад уласных вуснаў і грудзей,
стамілася ад касьметыкі і шоўку.
Усё яшчэ былі мужчыны за маім сталом
вакол чары, якую я падавала.
Чара была напоўненая барвовымі вінаградзінамі,
і мухі прыляталі на іх водар,
і нават мой бацька прыйшоў са сваёй белай косьцю.
Але я стамілася ад гендэру рэчаў.

У мінулую ноч мне прысьніўся сон,
і я сказала:
«Ты — адказ.
Ты перажывеш майго мужа і бацьку».
У тым сьне быў горад створаны з ланцугоў,
дзе Жану асудзілі на сьмерць у мужчынскім строі,
а прырода анёлаў так і засталася нявытлумачанай,
бо няма нават двух аднолькавых:
адзін з носам, другі з вухам у руцэ,
адзін жуе зорку і запісвае яе арбіту,
і кожны быццам верш, які выконваючы абавязкі Бога,
падпарадкоўваецца сабе самому
убаку ад людзей.

“Ты — адказ”, —
сказала я і ўвайшла,
легла на гарадскую браму.
Потым ланцугі абвіліся вакол мяне.
і я страціла свой звычайны пол і канчатковы выгляд.
Адам быў ад мяне злева,
а Ева была ад мяне справа, —
абодва абсалютна несумяшчальныя са сьветам розуму.
Мы злучылі нашыя рукі
і луналі пад сонцам.

Я больш не была жанчынай:
ня тым і ня той.

О, Ерусалімскія дочки,
цар мяне ўвёў у харомы свае.
Я чорная і прыгожая.
Мяне адкрылі і распранулі.
У мяне няма ні рук, ні ног.
Я – толькі луска, як у рыбіны.
Я ня болей жанчына,
чым Хрыстос быў мужчынам.

Хатняя гаспадыня

Некаторыя жанчыны выходзяць замуж за дом.
Гэта іншы тып скуры; ён мае сэрца,
вусны, печань і перыстальтыку.
Сьцены – трывалыя і ружовыя.
Глядзі, як яна цэлы дзень сядзіць, уклечыўшы,
і аддана змывае сябе самую.
Мужчыны ўваходзяць сілай, зацягнутыя быццам Іона
ў сваіх цялесных маці.
Жанчына *ёсьць* сама сабе маці.
Гэта галоўнае.

Гэта вясновы пасьляпаўдзённы час

Тут усё жоўтае і зялёнае.
Слухай яго горла, яго глебу-скуру,
сухія галасы глядзелкаў,
якія трымцяць, быццам абвесткі.
Маленькія насельнікі лясоў
нясуць свае пасьмяротныя маскі
ў вузкую зімовую нару.
Пудзіла выдрала

вочы падобныя да дыяментаў
і пайшло ў вёску.
Генерал і паштальён
пакідалі свае сумкі.
Гэта здарылася раней,
але нічога тут не састарэла.
Тут магчыма ўсё.

Можа таму,
юная дзяўчына зняла
зімовую вопратку і легкадумна
прылегла на галіну дрэва,
нахіленую над затокай ракі.
Яна разлілася па галіне
амаль над самымі хаткамі рыб,
а яны заплывалі і выплывалі з яе адбітку,
уверх і ўніз па прыступках яе ног.
Яе цела ўсю дарогу дадому нясе аблокі.
Яна не звяртае ўвагі на водны адбітак свайго твару
ў рацэ, куды сляпяя мужчыны
прыходзяць купацца апоўдні.

Таму
зямля — той начны зімовы жак —
загаіла раны і лопаецца
зялёнымі птушкамі і вітамінамі.
Таму
дрэвы паварочваюцца ў сваіх траншэях
і тонкімі пальцамі падымаюць
маленькія дажджавыя кубкі.
Таму
жанчына стаіць каля пліты,
спявае і гатуе кветкі.
Тут усё жоўтае і зялёнае.

Безумоўна, вясна дазволіць
распанутай дзяўчыне
пяшчотна пацягнуцца ў сонечным сьвятле
і не баяцца свайго ложка.
Дзяўчына ўжо налічыла сем
кветчак у зялёным-зялёным люстэрку.
Дзьве ракі злучаюцца пад ёю.
Твар дзіцяці моршчыцца
ў вадзе і адыходзіць назаўсёды.
Жанчына – гэта ўсё, што можна ўбачыць
у яе жывёльнай прыгажосці.
Яе дагледжаная пругкая скура
ляжыць глыбока пад водным адбіткам, дрэвам.

Усё цалкам магчыма,
і сьляпыя мужчыны таксама могуць бачыць.

Толькі аднойчы

Толькі аднойчы я ведала, навошта жыцьцё.
У Бостане, зусім раптоўна, я гэта зразумела:
ішла ўздоўж Чарльз Рывер,
глядзела на агні, якія капіявалі саміх сябе;
неонавыя, з мігатлівымі сэрцамі, яны раскрывалі
свае вусны так шырока, быццам оперныя сьпевакі,
падлічвала зоркі, маіх маленькіх саўдзельнікаў,
маіх зьнявечаных стакротак,
і ведала, што я ішла па сваім каханьні
па яго зялёным начным баку і раскрывала
сваё сэрца машынам, што ехалі на ўсход, і
раскрывала
сваё сэрца машынам, што ехалі на захад, і пераносіла
сваю праўду праз маленькі згорблены масток,
і сьпяшалася данесьці сваю праўду,
яе чароўнасьць дадому,
і захоўвала гэтыя канстанты да раніцы,
толькі каб даведацца, што яны зьніклі.

Цішыня

*Чым больш я пішу, тым больш, здаецца,
цішыня паглынае мяне.*

С. К. Вільямс.

Мой пакой выбелены,
ён белы, нібы вясковы вакзал,
і такі ж ціхі;
бялейшы за курыныя костачкі,
адбеленыя ў месяцовым сьвятле,—
чыстае сьмецьце,—
і такі ж ціхі.
За маёй сьпінай белая статуя
і белыя расьліны
растуць, нібы непрыстойныя цнатлівіцы,
што высоўваюць свае каўчукавыя языкі,
але не гавораць нічога.

Толькі мае валасы цёмныя.
Іх спалілі ў белым агні
і гэта толькі вугольле.
Мае пацеркі таксама чорныя,—
дваццаць выварчаных вачэй

паднятых
з вулкана.

Я запаўняю пакой
словамі з маёй асадкі.
Словы прасочваюцца з яе нібы спарон.
Я падкідаю словы ў паветра,
і яны вяртаюцца быццам мячыкі для гульні ў сквош.
Аднак пануе цішыня.
Вечная цішыня.
Нібы вялізныя дзіцячыя вусны.
Цішыня – гэта сьмерць.
Яна прыходзіць кожны дзень са сваім электрашокам,
каб пасядзець белаю птушкай у мяне на плячы
і падзяўбсьці чорныя вочы
і трапяткую чырвоную цягліцу
маіх вуснаў.

Старая

Я баюся іголак.
Я стамілася ад цыраты і трубак,
я стамілася ад твараў, якіх ня ведаю,
і цяпер я думаю, што пачынаецца сьмерць.
Сьмерць пачынаецца быццам сон,
поўны рэчаў і сьмеху маёй сястры.
Мы – маладыя, і мы гуляем,
і зьбіраем чарніцы
па дарозе да Дамарыскоты.
О, Сюзэн, — яна закрычала, —
ты запэцкала свой новы гарсэт.
Салодкі смак –
мой рот паўнютокі,
і салодкая сіль выцякае
па дарозе да Дамарыскоты.
Што ты робіш? Пакінь мяне адну!
Ці ня бачыш, мне сьніцца сон?
У сьне ніколі не бывае восемдзсят.

Маладая

Тысячу дзвярэй назад,
калі я была самотным дзіцем
у вялікім доме з чатырма
гаражамі і ўвесь час —
наколькі я памятаю — было лета,
уначы я ляжала на поплаве,

канюшына прыміналася пада мной,
мудрыя зоркі клаліся спаць нада мной,
акно маёй маці было комінам
з жоўтым цяплом, якое адтуль выцякала;
акно майго бацькі – напалову зачыненае,—
было вокам, праз якое праходзілі тыя, хто спаў,
а дошкі дома
былі гладкія і белыя, як воск,
і – магчыма – мільёны лісьцяў
пялёскаліся, бы ветразі, на сваіх дзіўных сьцяблінах,
і цвыркуны трашчалі ўсе разам,
і я, у маім зусім новым целе,
якое яшчэ ня стала целаю жанчыны,
задавала зоркам пытаньні
і думала, што Бог сапраўды бачыць
цяпло і афарбаванае сьвятло,
локці, калені, сны, дабранач.